

LÄRARHANDLEDNING

ELD AV JONAS HASSEN KHEMIRI

Hej!

Varmt välkommen till Dramaten och föreställningen *Eld*.

I det här materialet ger vi dig några övningar och ingångar till hur du kan föra samtalet vidare i klassrummet både om tematiken och upplevelsen.

Har du några frågor kontakta: ungadramaten@dramaten.se

PJÄSEN

En gång om året möts fyra vänner i skogen för att låta elden styra framtiden. Alla har med sig något de vill bränna upp, något de vill lämna bakom sig. Den här gången bär någon med sig något ovanligt explosivt ur sitt förflutna. Pjäsen handlar om ett kompisgäng som plötsligt är mitt i livet och inser att allt inte blivit som de tänkt sig. Det är en berättelse om förödmjukelse, hämnd och vänskapens hierarkier. Om barndomens selektiva minnen och om hur gamla orättvisor gror och blir till lättantändligt bränsle.

Antú Romero Nunes
Jonas Hassen Khemiri

DRAMATIKERN

Jonas Hassen Khemiri är en svensk författare född 1978 i Stockholm. Han har skrivit fem romaner, sex pjäser och en samlingsbok med noveller och andra texter. Han debuterade 2003 med romanen *Ett öga rött*. Hans pjäs *≈ [ungefär lika med]* hade urpremiär på Dramaten 2014 i regi av Farnaz Arbabi. 2015 tilldelades han Augustpriset för romanen *Allt jag inte minns*. Hans senaste roman *Pappaklausulen* kom 2018. I sin nyskrivna pjäs *Eld* återvänder han till flera av de teman och relationer som utmärker han författarskap.

Jonas Hassen Khemiri om *Eld*:

"Jag har alltid drömt om att elda upp Dramatens stora scen. Det här var så nära jag kom."

REGISSÖREN

Antú Romero Nunes regissör uppvuxen i Tyskland, med chilensk mamma och portugisisk pappa. Han har bland annat tidigare haft stor framgång med Jonas Hassen Khemiris pjäser. Hans uppsättning av *Invasion!* på Thalia Theater i Hamburg 2009 innebar ett genombrott för regissören och för Jonas Hassen Khemiri internationellt. Antú Romero Nunes är en av de konstnärliga ledarna för Theater Basel.

Antú Romero Nunes om Jonas Hassen Khemiri som dramatiker:

"Jonas får dig att se saker mellan raderna. Texterna är lekfulla. Bara du läser de högt kommer du att se mer än vad orden beskriver. Och hans humor är en bra utgångspunkt för att beskriva världens mörker. Eld handlar om förödmjukelse. Om du har blivit förödmjukad en gång i ditt liv kommer den upplevelsen förgifta allt du gör i framtiden. Det handlar om hur den känslan kan förfölja och förstöra dig, hur den får dig att sukta efter hämnd."

DRAMATEN

INFÖR BESÖKET

Innan ni besöker oss på Dramaten rekommenderar vi att ni pratar om teaterbesöket. Vilken relation har eleverna till teatern, vilka förväntningar och farhågor?

En enkel sak som att berätta vart teatern ligger geografiskt, hur du hittar till toaletter, längden på föreställningen och att det kommer finnas värdar på plats som gärna svarar på frågor. För många elever kan besöket på Dramaten vara den första gången de möter scenkonst, tillsammans skapar vi förutsättningarna att göra besöket så roligt och givande som möjligt.

Har du varit på teater någon gång?

Vad är skillnaden på teater och film?

Vad är skillnaden på att uppleva något tillsammans med andra än att uppleva det själv?

Hur är det att vara publik på en teater? Är det skillnad från att till exempel gå på bio?

Vad har du för förväntningar eller farhågor inför besöket?

ATT PRATA OM SCENKONST

Teater kan vara drabbande, inspirerande, svårt eller ibland även tråkigt. För dig som lärare kan det vara lätt att känna ett krav att försvara eller förklara upplevelsen. Men genom att öppna upp för möjligheten till reflektion och att analysera i grupp kan föreställningen ge möjlighet till en djupare förståelse för det vi varit med om tillsammans i salongen.

Som lärare behöver du inte vara expert på föreställnings innehåll och teman. Du är också en åskådare och har precis som dina elever din egen upplevelse av det ni ser ihop.

Att kunna prata om upplevelsen inom ett tydligt ramverk kan skapa en djupare analys av det gruppen upplevt. Då kan gruppen lyssna på varandras tolkningar utan att för den sakens skull direkt hamna i diskussion kring värderingar om föreställningen. Om vi utgår ifrån föreställningens form, hur det ser ut och vilka val som har gjorts, samt undviker så långt som möjligt att hamna i värderingar, kan vi få en djupare förståelse för upplevelsen. När ni börjar samtalet så är det viktigt att klarlägga att det inte finns något rätt eller fel i hur en tolkar och vänta med värderingar.

TEATERNS SPRÅK

Om ni vill göra en djupare föreställningsanalys kan ni börja med att titta på föreställningens olika komponenter och utifrån dem sedan tolka den föreställning ni sett. Om vi utgår ifrån föreställningens form, hur det ser ut och vilka val som har gjorts, samt undviker så långt som möjligt att hamna i värderingar, kan vi få en djupare förståelse för upplevelsen. När ni börjar samtalet så är det viktigt att klarlägga att det inte finns något rätt eller fel i hur en tolkar och vänta med värderingar.

Börja med att titta på de olika konstnärliga element som medverkar till verkets helhet: **text, skådespeleri, scenografi, kostym, rekvisita, mask, ljus, ljud och musik.**

Ta tid på er, ju fler element ni tittar på desto mer har ni att utgå ifrån i tolkningen. Det här är också ett bra sätt att minnas föreställningen.

Börja med enkla, konkreta frågor:

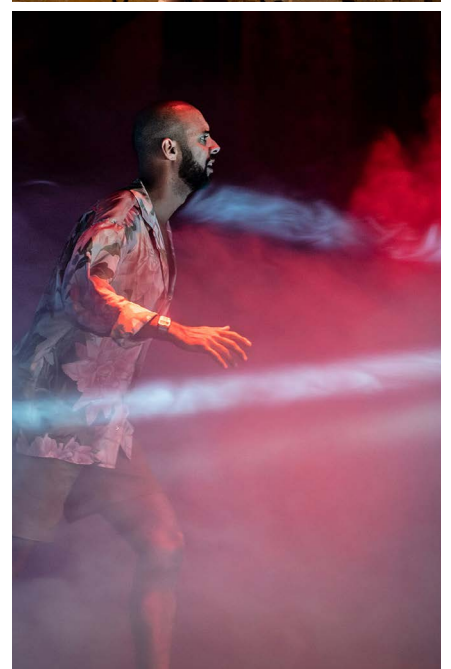
- Vilka fanns på scen?
- Hur många män? Hur många kvinnor? Hur gamla?
- Hur är språket i föreställningen? Vardagligt? På vers?
- Hur såg scenen ut?
- Hur var karaktärerna klädda?
- Vilka saker fanns på scen?
- Fanns det specialeffekter?
- Hur förändrades ljuset under föreställningen?
- Fanns det musik i föreställningen? Kom andra ljud ur högtalarna?

Låt sedan gruppen beskriva händelseförloppet så konkret som möjligt. När vi beskrivit händelseförloppet och olika konstnärliga element är det dags att tolka dess innebörd.

- Vilken scen minns ni som särskilt stark, rolig eller sorglig?
- Vem/vilka har huvudrollen i föreställningen? Vems historia är det som berättas?
- Vad symboliserar scenografin och de olika dekorelementen?
- Hur används tiden? Berättas allting kronologiskt?
- Vem blir du som publik? Är du en del av verket eller tittar du bara på?
- Vad händer med föreställningen när skådespelarna bryter den så kallade fjärde väggen och talar direkt till oss i publiken?
- Vad vill pjäsen förmedla?
- Varför berättar man just detta – hur hänger det ihop med tendenser i kultur och samhälle?

När vi kommit hit så kan vi närma oss våra egna associationer.

- Vad associerar jag till de olika rollkaraktärerna?
- Känner jag igen mönster i relationer, uttryck och känslor?
- Kan jag relatera det till mitt eget liv?

FÖRSLAG PÅ TEMAN OCH ÖVNINGAR NI KAN GÅ VIDARE MED

ELD

I föreställningen är ju elden en mångskiftande symbol som kan stå för mycket, tolkas på olika sätt och leda oss i våra tankar om vad pjäsen vill berätta för oss. Eftersom scenkonst ofta jobbar med drömmens värld, bilder och symboler är elden tacksam att använda i en skildring av både yttre och inre skeenden. Eld kan stå för rening och förvandling – du kan "bränna broar" och gå igenom "eld bad". Eld kan också stå för starka känslor – du kan bli "eld och lågor", "brinna för något", bli "utbränd". Elden kan också stå för värme, energi och skydd mot yttre faror. Eldsvådan står ofta för en bild av okontrollerad förstörelse.

Vilka konsekvenser kom av att Ramzi och Marko brände ner gymnastiksalen?

Hur ska vi tolka att Ramzi inte kan få i gång elden med sitt eldstål?

Hur ska vi tolka att kompisgängets eld hotar bostadsområdet Norsta?

FÅGLAR

Johan förvandlar sig till eldguden Ra för att hämnas sin brors förödmjukelse och död.

Föreställningen får då både en surrealistisk och starkt symbolisk dimension som hör ihop med eld-temat. Fågeln som symbol i konsten och litteraturen har flera betydelser. Ra är den högsta och mäktigaste guden i egyptisk mytologi och avbildas med ett falkhuvud. Fågel Fenix bränner upp sig själv för att återuppstå till ett nytt liv. Korpen eller olyckskorpen förebådar död och olycka medan Odins korpar Hugin och Munin stod för tanke och minne.

Örnen användes som symbol av romarna, Napoleon och nazisterna som symbol för makt och militär styrka. Småfåglar, måsar och sånglärkor ses ibland komma med meddelanden från avlidna vänner och släktingar. En fågel som stiger till himlen är också ofta en bild av en människas själ som lämnar kroppen efter döden. Fåglar har överhuvudtaget viktiga i folktro över hela världen.

Hur ska vi tolka att Pilar och Ramona ser en stor rovfågel i himlen när de samlar ved?

Har Frida verkligen sett eldguden Ra?

Varför är fåglar så starka symboler i många kulturer?

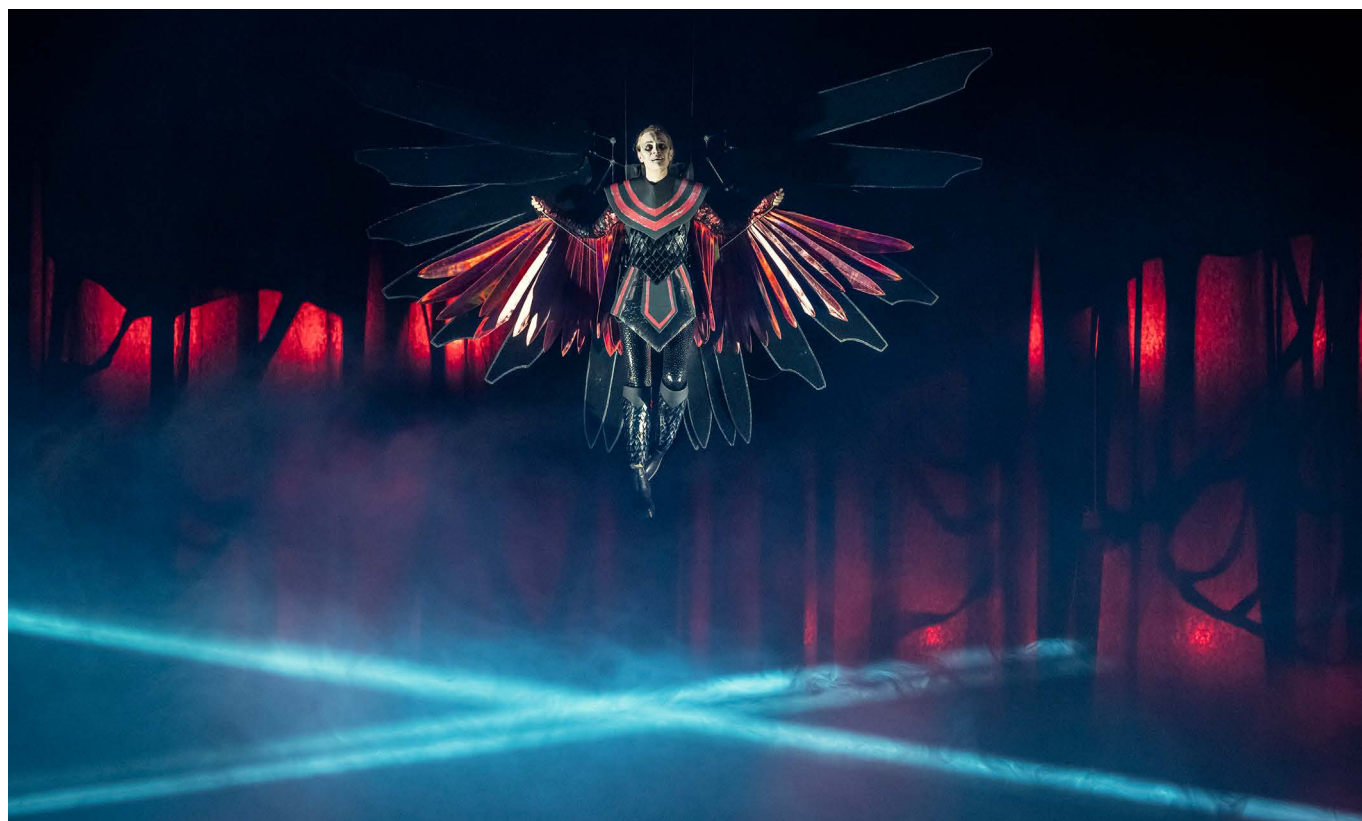
Skrivövning:

Skriv kortare texter utifrån egna erfarenhet med utgångspunkt från symbolerna i föreställningen, till exempel en dikt, en spoken word-text eller en låttext.

SOCIOLEKTER

Jonas Hassens Khemiris romaner och pjäser utforskar han ofta samspelet mellan språk och social status. I romanerna Ett öga rött och Montecore skapade han ett fiktivt språk som många kritiker misstog för "rinkebysvenska" men som han själv kallades "khemiriska". I sin första pjäs Invasion! använde han språket som en lekfull jakt på identitet och för att skildra krocken mellan kulturer. I pjäsen Eld finns också flera exempel på hur så kallade sociolekter präglar hur vi uppfattar karaktärerna på scen.

Sociolekter liknar dialekter men handlar om hur sociala skillnader visar sig i språket. Variationerna hänger ofta samman med vad personen till exempel har för yrke, kön, ålder, utbildning eller status. Vanligen behärskar en människa flera sociolekter eftersom man ingår i flera sammanhang. Sociolekten innehåller inte bara speciella ord utan även meningsbyggnad, pausering, tonläge och betoning som kan variera. Vi anpassar ofta språket till dem vi tycker om och umgås med, men vi försöker också efterlikna varandras sätt att prata. Det skapar gemenskap och ju mer utsatt en grupp är, desto större behov kan det finnas av något som håller den samman.

Övning:

Beskriv språket inom en social gruppering du känner till, ett kompisgäng, ett instagramflöde, din familj eller en arbetsplats.

Varför finns sociolekter?

Vad händer om man använder en sociolekt i fel sammanhang?

Beskriv fördelar och nackdelar med sociolekter.

IDENTITET OCH SJÄLVBILD

Vi förstår att kompisgänget hade ganska hög status under gymnasietiden. De hade varandra och som Johan uttrycker det:

"...dom hade allt annat. Dom hade fritidsgården, dom hade basketplanen, dom hade musiklektionerna, dom hade biljardborden, tjejerna, framtidsplanerna, dansgolven..."

(ur *Eld*, Jonas Hassen Khemeiri)

När vi nu träffar dem är de vilsna och känner sig misslyckade på olika sätt. Ramzi är på väg att förlora sin familj. Ramona har svårt med relationer. Leon kämpar bittert med sin ekonomi. Pilar jobbar för mycket och är rädd för att bli gammal. När Ramzi får dem att gå med på att återvända till en ritual som egentligen tillhörde ett tidigare liv, innan vuxenlivets krav, slår det fel. Det blir svårt att få ihop självbilden med andras bild av vilka de är. När de ställs inför insikter och avslöjanden om varandra drar elden fram.

Hur påverkas vår självbild av att hamna i nya sammanhang?

Vad är det att bli vuxen?

Hur påverkas vi av situationer där vi varit utanför?

ATT LÄSA DRAMATIK

Dramatik kräver en annan typ av läsning än skönlitteratur och facklitteratur. En pjäs är till för att spelas. Orden ska få röst och kropp. Orden som förmedlas kan tolkas av skådespelare och regissör på olika sätt. I föreställningen håller Ramona följande monolog.

”Jag såg oss utifrån. Fyra kompisar uppvuxna i liknande höghus, på liknande gårdar, på samma tunnelbanelinje, i samma närförort, med föräldrar som längtade sig bort till en annan tid, ett annat liv, en annan kamp, föräldrar som hade lämnat allt och alltid hade resväskorna packade om det var läge att dra igen. Föräldrar som alltid intalade sig att om fem månader, om två år, inom fem år så kommer vi vara härifrån, och därför finns det ingen som helst poäng med att lära sig de svenska namnen på alla träd, vi behöver inga fågelkunskaper nu, vi har inte tid att åka ut till friluftsområden på helgerna, för tiden gick till att jobba vitt och jobba svart och om man köper kläder och sen tar hem dom och sprättar upp en söm kan man gå tillbaka till affären och säga att plagget var sönder men att man kan tänka sig att behålla det för 50% rabatt och om man köper storpack så räcker pengarna längre och om pengarna räcker längre kan vi lägga dom på hög för att vara redo att bygga det där huset, i det andra landet, så snart kriget tar slut, så snart regimen faller, men kriget tog aldrig slut, och när regimen föll ersattes den av en annan, värre regim, och när våra föräldrars vänner släpptes ur fängelset var dom oigenkännliga och andra föräldrar åkte ut i naturen med sina barn och åkte långfärdsskridskor och slalom och förklarade skillnaden på valla och kåda och lärde sina barn att göra upp eld och slå upp tält, mina föräldrar höll naturen på avstånd, dom hade inte tagit sig hela vägen hit för att leva i naturen...”

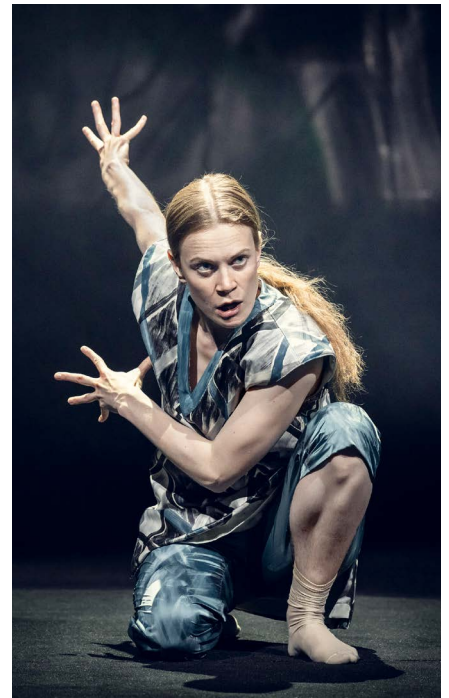
(ur *Eld*, Jonas Hassen Khemiri)

Vad handlar den om?

Vad betyder det att Ramona befinner sig i skogen?

Hur framför hon den? Är hon arg? Besviken? Neutral?

Hur skulle den kunna framföras för att ge ett annat budskap?

ATT SKRIVA DRAMATIK

Monologer

I föreställningen *Eld* har skådespelarna flera monologer. De talar antingen direkt till publiken eller till de andra karaktärerna på scenen. Monologen är ett grepp i dramatiken som kan fungera på flera sätt. Den kan beskriva karaktärens personlighet och sinnesstämning, den kan avslöja karaktärens innersta tankar, den kan ge information eller driva handlingen vidare.

Låt eleverna skriva egna monologer utifrån några enkla frågor.

- Vem talar?
- Var befinner sig den som talar?
- Vad har hänt?
- Vad blev konsekvensen av det som hände?

Eller använd mallen:

Jag heter...
Den här platsen...
Varje dag...
Plötsligt...
Sedan den dagen...

Läs upp monologerna för varandra eller för hela gruppen.

DIALOGER

Låt gruppen skriva egna korta dialoger inspirerade av föreställningen.
Jobba gärna två och två.

- Hitta på två tydliga karaktärer, t ex förälder/barn, lärare/elev, ett kärlekspar
 - Hitta på en hemlighet som en av karaktärerna har.
- Det kan vara bra att hitta på karaktärer och hemligheter tillsammans med hela gruppen så att det finns flera förslag att välja mellan som inspiration.
- Skriv en scen med korta repliker där den ena övertygar den andra om att avslöja sin hemlighet.

Spela upp scenerna för varandra eller för hela gruppen.

LÄSTIPS & LÄNKAR:

Det finns en flera av olika samtalsmodeller som utvecklats för efterarbete och reflektion kring scenkonstupplevelser. Den här handledningen har inspirerats av *En väv av tecken* (Riksteatern) *Att prata scenkonst – en enkel metod för klassrummet* av Anna Berg och *Att öppna nya världar* (Riksteatern Barn & Unga).

Rikard Loman, *Drama- och föreställningsanalys, Studentlitteratur*, 2016
För elever och lärare som är intresserade av en fördjupning i att analysera och närma sig scenkonst.

Jonas Hassen Khemiri, *Invasion! - pjäser, noveller, texter*, Norstedts 2008

Melody Farshin, *Mizeria*, roman, Bonnier Carlsen, 2018

Danjin Milanovic, *Var är mitt hem? – en sann historia om lycka, krig, flykt och hopp: livet som illegal flykting*, roman, Vulkan, 2014

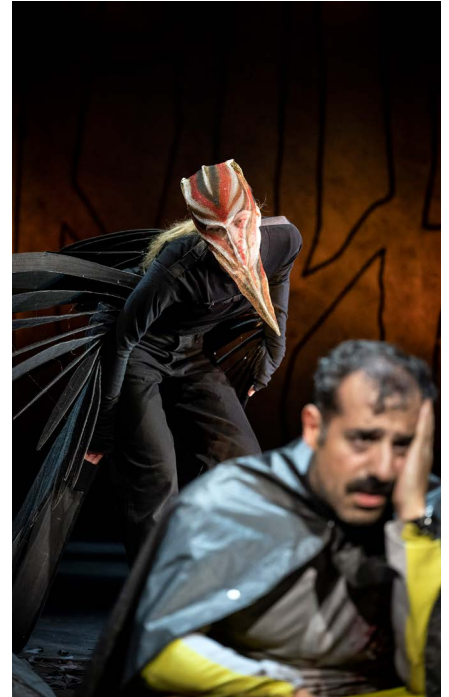
Om eleverna vill veta mer om Jonas Hassen Khemiri kan de gå in på hans hemsida där man kan läsa mer – om aktuella projekt, texter och recensioner.

www.khemiri.se

This moment – en podcast med Jason Diakité och Marcus Samuelsson (på engelska)

Are you half or are you whole? – a discussion with Jonas Hassen Khemiri

<https://play.acast.com/s/this-moment/-26areyouwholeorareyouhalf-adiscussionwithjonashassenkhemiri>

Produktionsuppgifter

Eld av Jonas Hassen Khemiri

Regi: Antú Romero Nunes

Medverkande:

Ana Gil de Melo Nascimento

Bahador Faladi

Alexander Salzberger

Marall Nasiri

Electra Hallman

Scenografi: Matthias Koch

Musik: Anna Bauer

Peruk och mask: Thea Holmberg Kristensen, Mimmi Lindell

Kostym: Lena Schön, Helen Stein

Ljus: Jenny André

Dramaturg: Anna Kölén

Foto affischbild: Klara

Foto: Sören Vilks

DRAMATEN